

ОСЕРЕДКИ культ-освітнього товариства «Просвіта», як відомо, діяли у 20-30-х рр. минулого століття мало не в кожному західноукраїнському селі. Не стало винятком у цьому відношенні і наше Садове.

Активізація діяльності місцевих просвітян припала на 30-ті рр., а діяв осередок до 1937 р., коли його заборонила польська влада. Очолював садівську організацію колишній отаман військ УНР, полковник Григорій Щербанюк, про котрого я вже розповідав читачам. Допомогали Щербанюку Устим Купчик, Федір Зубко, брати Павло та Іван Сороки. Останній, до слова, обіймав ще й посаду сільського солтиса.

Розміщувалась садівська «Просвіта» у будинку братів Семена і Данила Джусів. Дехто з селян називав її книгарнею, оскільки тут завше можна було щось почитати. Особливо часто молодь заходила до Джусів, повертаючись з церкви після недільної служби. Правда, додому літературу старалися не давати, позаяк вона там більше псувалася. Тож читали у хаті братів.

На жаль, Семен Джус мені нічого не розповів про діяльність просвітян. Коли я звернувся до його онука Миколи Біля з відповідним проханням, то той відказав, що діда підводять здоров'я і пам'ять. Відтак 90-літній старий взагалі помер.

А от 80-річний Іван Сірук дещо пригадав. Зокрема, те, як читав одну просвітянську брошуру. В ній йшлося про те, як поблизу Корця, на кордоні, несли

службу двоє братів-солдатів. Правда, по різні сторони. І от якось, патрулюючи, радянський прикордонник вистрілив у польського. Жовнір упав з коня. При цьому він упізнав брата, квола прошепотів: «Бра...» та й віддав Богу душу...

А ось дещо з моїх спогадів. Наприкінці польсько-

з тюрми його забрали на війну. З німецького фронту у Садове деякий час надходили листи. Потім це припинилось: Семен Глушук загинув.

З уже згаданим просвітянином Федором Зубком пов'язана така сільська історія. Якось до нас у хату зайшов Шебест Воробей, котрий славився на все

ля. Нащо чуже бере?

На тому й закінчили. А коли випала нагода, взяли обріз, підстерегли Білоуса і — бабах! Але не вбили, а тільки поранили. А Василь візьми та й упізнай своїх кривдників.

Ясна річ, заарештували поляка хлопців. Однак Зубко, аби «не пришили» групового злочину, взяв усю

Невигадані історії

ПРО «ПРОСВІТУ», РАДИКАЛІВ І СМЕРТЬ НА ВОГНІ

го панування до нашої хати, де теж часто збирались селяни, завітали просвітяни Іван Сорока та Устим Купчик. Побалакавши трохи, гості залишили кілька примірників газет і журналів. Я дуже зацікавився українською пресою, став перегортати, розглядати. Пам'ятаю, був у захваті від чудових кольорових ілюстрацій...

Польської доби в Садовому діяли не лише організації просвітян, а й радикалів. Якщо перші тримали зв'язок із Заходом, то другі — зі Сходом. Приміром, за два злотих могли будь-кого переправити через кордон, на радянський бік. Так, наприкінці 30-х рр. садівчанин Семен Глушук не захотів іти до польського війська і перетнув кордон у районі Корця. Проте в СРСР хлопця заарештували, а відтак і ув'язнили. Пізніше стало відомо, що

село вмінням гарно танцювати. Я, малий, встав, по-дорослому заклав за спину руки та й кажу сміючись:

— Шебесте, ти не танцюєш, а літаєш. А в тебе зорана паринка в Гребені. Тож якби ти пішов туди та пострибав по тих бутках...

— А хто це навчив тебе так патякати?

— Федір Зубко!

Почув це Шебест та й замовк. Утім, як не замовкнути, коли у Зубка аж п'ятеро братів, а у Шебеста один, Стратон. Тож у кого сили більше?

Або ще таке. Зустрічався радикал Арсен Вертецький з дівчиною Секлетою. Потім чи то розлюбила вона його, чи ще щось трапилось, але почали дівку бачити з Василем Білоусом. Звичайно, Арсену це не сподобалось. От і став підбивати Федора Зубка:

— Давай уб'ємо Васи-

вину на себе. Тож Вертецького прямо у суді й відпустили. А його напарник-просвітянин опинився аж у Березі Картузькій.

З початком Другої світової війни Федір Зубко вийшов на свободу. Та невго чоловіку довелося топтати ряст. Пропрацювавши трохи в українській управі, яку німці створили в Тучині, був заарештований, а затим відправлений до Новоукраїнки в гето. Туди ж за сином вирушила й мати.

Оскільки слово «гето» за нацистів майже завжди означало смерть, то ні Федір Зубко, ні його стара мати до Садового вже не повернулися. Дехто з шубківців розповідав опісля, що цих двох разом з іншими нещасними спалили німці та польські поліцаї, котрі охороняли гето...

**Яким ОРЕЛ,
старожил с. Садове,
красзнавець.**